KA THUPRIT JONG KA HYNNIEW TREP ALMANAK

A. B. Hynniewta

1995

Ka Thuprit Jong Ka Hynniewtrep Almanak

Da

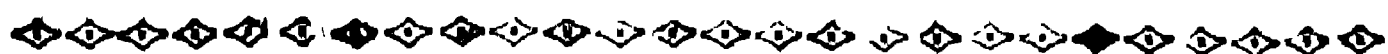
U A. B. Hynniewta

(Ka hok Kynti Ka Sah Bad U Nongthoh)

Sien Shon Nyngkong

1995

(This book is published with the Financial assistance from Art & culture, Government of Meghalaya)

Ia I Parad bad Meikha (Bam kwai ha duwar u Blei)

Jonathan Thangkhiew bad Melibon Warjri

Kum ka dak Ka jingburom bad jingsngewnguh iaphi shimet shimet

Bad

Ka jinkhein kor bad kyntang ia ka kyrdan Parad bad Meikha, Kat kum ki dustur U Hynniewtrep.

Tang ki jingsngewnguh

Arti arjat ngam lah khlem da pynpaw ia la ka jingsngewnguh nyngkong ia u Blei Trai Kynrad, uba la pynlong bad pynlah ia nga ban thoh ia kane ka Almanak ba ki longshuwa jong ngi ki la maitphang bad ieh pateng halor jong ngi mynta, bad kaba ar kaba kham kongsan ka long ia kito baroh kiba la iarap da ka bor baroh katba ki lah, ba kan long, kan bha kaba la pynshlur ia nga ban pynmih ia ka.

Kumjuh ruh nga pynpaw ia la ka jingsngewnguh sngewburom ia ki jong i Ma Rangbah W. R. Laitphlang iba la shah sngewbha ban sot ia ki katto katne na ki jingthoh jong I ia ki jingmut ki bnai Kumjuh ruh ia I Ma Bah B.C. Jyrwa I Nonghikai ba hajan bad u Nongthoh kot Khasi ba pawnam Iba la iarap ha kiba bun ki phang bad ruh kum I Ma Rangbah W. R. Laitphlang kiba la pynbeit lem bad kiba la ai la ki jingkynthoh halor jong ka. Ka long ruh kumjuh ia I Dr B.L. Swer; Secretary ka Khasi Author Society bad ia kiba dei ki Nongkitkam jong katei ka seng. U Khliehduh ka tnat Khasi ka N.E.H.U. I Dr. H. W. Sten bad ia kiba bun ki Nonghikai, kumjuh ruh ia I Mr. R. T. Rymbai I riew khmat Rangbah ka Seng Khasi bad I Bah Robin Kurbah Iba la shah ban bud ia ka dur 'Ka Rympei', I Editor ka kot khubor U Nongsainhima, I Bah S. S. Syiem, I Bah Moren Allya ka seng K. J. W. A. I Bah K. Chyrmang, Editor ka Surphira, I Pa'iem Laborious Syiem ka Hima Mylliem, I Bah Raphel Warjri,

I Bah M. N. Syiem bad bun kiwei pat kiba ym shym paw kyrteng hangne kiba la iarap ha kiba bun ki liang ban ai mynsiem bad pynshlur ban nang pynbha haduh ba kan da i biang bha ban pynpaw pyrthei ia ka.

Khatduh bad kaba kham kongsan eh ka long ia ka tnat ka Sorkar Jylla kaba dei peit ia ka Art & Culture kaba la iarap ban lah pynmih ia ka bad kaba pynphriang lem iaka.

To, U Blei Trai ki paid un don lem ryngkat bad kyrkhu ba kin nangroi ha kiba bun ki phang kat kum ka jingpyniaid jong u. Kata ka long ia phi baroh kiba la pynpaw iaka mynsiem iarap. Kumjuh ruh iaphi ki Nongpule baieit. To ka jingsuk bad jingkmen kan long ha- la- ki rta kum ka Jait bynriew tip briew tip Blei.

U A [illegible]nlewta
(Bah B[illegible]ll)
Maw'ai [illegible]
Shillong - [illegible],

Kumno Ngi Sngew

Ki jingpyrkhat ki kha ha uwei pa uwei u riew wad, uba tih ban shem, uba krang ban khura bad uba minot ban kheit ia ki soh na kiba u la trei shitom. Teng teng ki pynphalang ia ki jingmut ba thymmai, kiba ngim lah ban shu pdiang khlem da khan, da bishar. Teng teng pat ngi shu shim ba kam lei lei, hato kata ka biang ?

Kumta haba bishar ia kine ki skit kiba u Bah A. B. Hynñiewta balor kane ka thup rit sha phang "**Ka Hynñiewtrep Almanak**" ka lah ban pynsngew thamula, balei uleit pyrkhat kumne, nalor ba ngi la don lypa ka Almanak Salonsar kaba iathuh ruh ia ki bnai, ki taiew, ki sngi bad ki ïew ki hat ? Hato dang donkam ban pyrkhat da kumwei pat ? Ngi lah ban ong, Balei ngin ia pynpait khlieh ne Pynshitom jingmut shuh nalor ka ba ngi la don ?

Lada ngi shim jingkheiñ ia u paid bynriew Hynñiewtrep uba kheiñ ia ki bnai, ngi shem ba dei tang hapoh sor kiba pyndonkam ia ki 12 bnai ha ka shisnem. Katba shabar ka sor, kata sha Nongkyndong, baroh ki kheiñ bnai na u Nai bneng, namar lyngba u 'bnai bneng ki kheiñ ia ka thung ka tep, ka puh ka daiñ bad ka thoh dieng thoh siej. Haduh mynta ym pat ju don ba pynkheiñ ia kane ka rukom, lym kumta, ka kam jong ki, kala bakla lut. Hynrei ia ka ïew ka hat pat ki ia bud salonsar da ka Almanak pyrthei.

Kat kum u Bah A. B. Hynñiewta, u wan rah sa uwei pat u bnai, u ba u jer kyrteng u Nai Siat hapdeng u 'Nailar bad u 'Nai Risaw bad kat kum ka jingkheiñ jong u, u mih 13 bnai ha ka shi snem, ha kaba u bate mar mar 28 sngi ha ka shi bnai. Haba bishar ia ki tarik kat kum kane ka Almanak, ki sngi kyrpang baroh ki kylla lut, bad kim iahap shuh kumba ki long mynshuwa. Kane, nyngkong eh, ka ban ktah ia ka jingsngew jong ki paid ka ri shi tyllup. Ban kumne kumne hi te, kan shem jingeh ba ki lah ban pdiang. Hynrei ngim dei pat ban sngew phylla, ba kiwei kiwei ki jaitbynriew ka Ri India ki don la ka rukom ba kyrpang, kaba ka snem thymmai jong ki kam iahap bad ka Almanak Salonsar.

Ka ban pynpyrkhat ia ngi, ka long ki jingkylli kiba u la buh ha kane ka thup rit, ba ngin bishar bad pynshongnia. Namarkata ym lah ban ong da kumwei pat, tang ban ong, ngi dei ban ailad ïa kane ka jingpashat jingmut u Bah A. B. Hynñiewta naba ka, ka long kaba nyngkong eh ba ka thoh ka tar. Katne ngi don ki proh jabieng, bad ki khraw pynkhat, nga ngeit ka biang hi ba ngin thir ngin tai ia ka dei ka lait, bad ngi lah ruh ban nang ia bynrap shuh shuh ia ki jingmut, badien ba u Bah A. B. Hynniewta u la prat ia kane ka phang. U ruh u don kam eh ia kata, kum ka jingai mynsiem ia kaei kaba u la leh bad trei shitom.

Nga khmih lynti ba ki nongpule bad ki riewpyrman kin ia thew ia woh hi ia kane ka jing-

pyrshang kaba ratbah kaba lehse ym don ba poi pyrkhat ban tare sha kane ka phang, namar ka eh than ban ia ktaid ia ka.

Namarkata nga ai hangne ia ka kitbok ka kitrwiang ia une u Samla ba un nang im jing-mut ban nang pynkha sa ia kiwei de ki kamra kiba kham thymmai bad kham pylla kiba kum kine, ban pynpyrkhat ia ki proh jabieng ka ri, ba ngin kham pynpait pnat ia ki thied jabieng, haba ngi ioh ban mad teng teng ia kiba kum kine ki jingpashat jihgmut, kiba kham phylla.

Khublei

Sd/-

(B. C. Jyrwa)
Head Department of Khasi
Shillong College, Shillong

Dated : Mawlai,
iewrynghep
Shillong 8
31st, Oct. 1992

'SHI KYNTIEN AR KYNTIEN'

Nga sngewburom ia u Rangbah A. B. Hynniewta uba la trei shitom bad sei madan ia ka jingstad u Barim kat kumba u lap u shem bad u kot kum ka jingshemphang jong u. Nga kyrmen ruh ba kiwei pat kin nang ia bteng lem ha ki rukom jingpyrshang kiba kum kine.

Haba nga thoh bad shon ha ka kot khubor Pansara na ka bynta "Katto katne, shaphang ki katto katne" U Khasi bad ka rukom kheiñ por, nga la pyrshang shitom ban buh jingkynmaw lyngba ka jingthoh ia kaei kaba ki tymmen Khasi kila batai ia nga bad katba nga lah synei ban kem ia ka jingmut jong ki. Haba ong ki tymmen Khasi, ka khamthew eh ia kito ki briew kiba la kha bad tip briew ha ka por u JUMAI bah 1897. Baroh ka jingpyrshang ban pruid dak ka long kaba shu leh kyrkieh namar ka long ka jait kam kaba hap ban kthong ne mareh thong bad ka por. Don ki tymmen kiba la ioh lad ban ia shongkai tang shisien hi tnok ; tangarsien ruh ka por kam ap. Don ruh bun ki rukom kren expression) jong ka por hyndai kiba shitom ban pei lyngba ne shem phang yrda la ia pher ka juk. Ha sngap uba rim u ong "Ko ramew to bam maphi" lane "ko ryngkew ko basa to da to ker maphi."

Ban thoh bniah, ka jaka kam ngiam, hynrei ka biang kat ban shu ong ba U Khasi katba u leh, u da don hi la ka rukom ne ka system bad u da seng ha ki kynja nongrim (Principles) kiba skhem. U jer ia ki iew ki hat, bad la ki kyrteng biang-pa-biang kat kum ka jaka bad ka por kaba

thikna. Nangta u ong, poh-ia, ar-ia, sngi lait-ia, synia sngi, shaia-ia-shai, buh sngi buh ia, buh por, iewbah, iew-rit, iew poh-ia bad kiwei kiwei. Ngan thoh pynbud biang ia kaei kaba la thoh ha katei ka article. Na ka daw jong ka jingbym don ki jingthoh jingtar kiba thikna, ka long kaba da eh sat ban tip thikna janai kumno U Khasi u pyrkhat bad kheiñ ia ka por. Hapdeng ki jingeh kiba la ia kynduh bad ki jingpyrshang ban wad ban thud lyngba bun ki snem, katba lah syn-ei ban ia tip pateng na ki syrwat syrwet lyngba ki longshuwa manshwa, la pyrshang hangne ban pruid dak thohmut thohmat khnang ba kiwei pat kin nang ia thud ter ter." Ym lah tip janai shuh ia ka jingmut ne jingong jong ki longshuwa, hynrei ne kumno re kumne, ide ka don ka jingshemphang u Khasi ia ka jingiadei, ka jingiasnoh ha ka rukom kheiñ por da kaba bishar ia ka sngi u bnai kumno ki shat jingshai, ki ieh dak ki ieh syrngiew halor kiwei ki jingthaw ka mariang bad kumno ki jingthaw ka mariang ki kylla dur ki kylla dar kylla rong kylla rup, kylla jinglong ter ter katba kum ka jingtrei ne jingktah jong kata ka jingshai ryngkat bad kiwei kiwei de ki bor. Shuh shuh, hapdeng kine kiei kiei, tyndi-tynda, ki shem ba ka dak ka shin kaba ka por ka shon shab ne ieh halor ki kynja maw ka long kaba kham shai kham shynna, kham neh kham shah slem, ban ia ha kino kino ki para jingthaw. Lehse ka lah ban long halor ka nongrim kaba kum kane ba U Khasi u sa siat jingmut ban jied bad kham buh jingkynmaw lyngba u maw...... Kumta ba kan long hi kawei ka thup kaba

heh, wat lada thoh ne tai tang shaphang ki maw.

Yn bynrap shuh shuh sa na kaei kaba la thoh bad mih pyrthei ha ka article "Katto katne shaphang ki katto katne... Ka Jingrwai (Music) "Lyngba ki por" ba la sot na ka **thiar ki nongthoh** (vol-vi) ba la pynmih da ka Khasi Author Society, Shillong-1992. "Kumta ngi kyrmen ba kum kine ki jingpyrshang kin pynkhih jingmut ba ka kam-bah-wait-lyngun kum une U Rangbah, kadei ka kamram jong ki pararі baroh. Ha la ka phang, ha la ka hud, to ngin ia lur ia ka lyngkha kaba iar jong ka ri bad ka jaitbynriew. To ngin ia minot ban lur ha la ki nur ki nur katba shem lad, katba lah bor bad katba shah por, khnang ba sa shisien pat ngin lah ban khyllie bad sei napoh ki kpep bad ki trep ia kiei kiei kiba kordor kiba ka por ka la tyliep bad btep ha ka mynor. Te yn nai da ia thew-iawoh eh ia ka tam ka duna, ka pashli ka shala, namar na ei phin shem kata ka ban shu biang sbiak ne janai wat hadien ba la da thew matang bad pyn hap sawar. Shisha ka por ka pyntngen, ka por ka dok, ka por ka syrpai, ka por ka bataishai la lyngba ka bishar ne ka rai. Tang ban lait na ki tyrsim ka lngaid bad ka myllen, ka bha hi ban ia pyrshang leh ei ei bad ban sdang ruh mardor."

Tarik 24th Jymmang, 1993. Rngi jynriew
Upper Nongthymmai
Shillong

(W. R. Laitphlang)
Rngi Trep

1. NA KA JINGSNGEW TYNRAI

Naduh ba la wan iuh kjat ki Dohlieh; khyndiat ngi la shah ialam bakla kumno re (influence) ha ki katto katne ki bynta, tat haduh ba ngi la kum klet ban kynmaw ia la ki jingstad kiba na la ka Ri ne Bri. Kawei ka long ba haduh mynta mynne hi, ngi dang hun beit ban ia shim tang ia ka Almanak ne Calendar ki nongwei. Toi, la shisha ngim dei ban haram ia kaei kaba ki la leh ia ngi bad ba ngim lah lait hi na ka Gregorian Calender ban ia pyndonkam lang khnang ban ia ryntih namar ngim pat lah ne long ban ïeng hi marwei ia mynta kumne. Halor kata ka daw la sngew ba ka la dei ba ngin kynmaw bad pynim ia la ki jong ki Nongrim, ki Tynrai ia kaba ki Longshwa ki la maitphang bad ieh pateng halor jongngi da kaba bishar bniah ba kan long kaba bha lang baroh kawei ka jait ka kynja.

Ngi la tip bad iohi ruh ba kiwei pat ki Jaitbynriew ba marjan bad ngi ki la don kita ki kot Tarik ne Almanak. Kata, kum ka Sika Calendar, kaba thoh da la ki tarik la jong hi ha trai kynriang ki Tarik Phareng, ban tip la ka jong ka rukom kheiñ bnai ne por. Haba ka Jaitbynriew jongngi ka la sdang kiew artet, hato ngin shu dang hun hi ban ia sah hajuh-shi-kumjuh da kaba shu bud ne shim tang ia ka jong kiwei pat ? Dei namar kitei ki daw ba ka la dei ia ngi ban don noh la ka jong ka kot Tarik ne Almanak Tynrai kaba la buh shuwa nyngkong da ki dak tarik jong ka jait-

bynriew la jong bad ha trai ne kynriang pat da ki tarik ki phareng ban pynpaw ba ngi ñiew kor shuwa la ka jong, ym kum ki Dkhar.

La jer kyrteng ia ka, 'KA HYNÑIEW-TREP ALMANAK", namar ka long ba ngam sngewdei ban ñiew ne kheiñ dewthala ia ki matti u longshuwa uba la pruid dak da kata ka kyrteng tynrai ia ka Jaitbynriew jongngi. Te, lada don ba pyrshah ia kane ka kyrteng, nga sngew kum ban kynthoh ba sngewbha ong ne thoh sha ki bor ka sorkar Jylla ban weng ne pyndam noh ia ki jingthoh baroh kiba don Hynñiewtrep bad ym dei hi ban kynmaw bad pyndonburom ia u Soso Tham, kum u myllung ka Ri. Sa kawei ka daw ba la ai kyrteng kumtei, ka long namar ba la ju ioh sngew ia kato ka jingrwai phareng ki khynnah rit kaba ong ;—

"One, two, three, four, five, six, seven ;

All good Children go to Heaven.

Sa artad ruh kaba kham kongsan eh ka long ba la tip ba u dak hynñiew u long u dak jong u Blei, Trai Nongthaw ia baroh. Na kine lai tylli ki sakhi, ngin iohi ia ka jinglong kaba naduh tynrai ia ka jingkwah ba ka Jaitbynriew jongngi kan iai im putet

Hangne la wan rah shuh sa ia kawei pat ka kyrteng u wei u bnai u ba iajan bad u February, ia uba naduh ba la wan ka juk thoh ngi la kum leh klet ia ka jingstad ki longshwa jongngi hyndai kiba la iathuh ia kiei kiei kiba long katkum ka jingshisha ka jinglong

jingleh ha ka pyrthei mariang, la tang da ka ktien. Shuh shuh la bynrap lang bad u Nailur ia kawei pat ka kyrteng bnai khnang ba ngin iatip bad iohi ia kiei kiei kiba long ka jingstad tynrai kaba naduh hyndai jong ka Jaitbynriew jongngi.

La sdang ia u snem naduh ka 16 tarik u December namar la shem kumba la thoh, "Ha kaba shiphew (10) sngi u bnai, nyngkong phin shim halade ia u khun langbrot". Kata ka long keiñ ban shim ia ka Jingrakhe Khristmas ne ka Jingpyndon burom ia uba la ong "U Khun Langbrot U Blei" ba kan hap ha kaba shiphew (10) sngi une u bnai u ba nyngkong. Shuh, shuh ban sabut pynskhem ia kata ka long namar kumba ka kyrteng Tynrai ia ka Jaitbynriew ka dei Hynñiewtrep, kumta ka paw shai ba katei ka sngi ba lyngkot tam ka hap ha ka sngi kaba Hynñiew (7) ha u 'nai Kyllalyngkot kumba la jer. Dei halor kitei ki nongrim kumba la kdew, ba la sdang ia u snem ha ka 16 tarik December bad ba la ai ia une u bnai ban long u 'nai uba nyngkong eh jong ka snem shuh shuh ba katei ka 16 tarik December kan long ka sngi neh (fixed date) ban sdang ia u snem thymmai kumba long lem ki dkhar.

Ha kaba jer kyrteng ne buh ban ia ryntih lang ia ki sngi ha ka shitaiew, ruh la shem ba ka long kaba da jngan hi tiaw kita ki long :—

1- Ba don kiba ong ba ka dei ban ai ne buh phra (8). Sngi shi taiew namar dei da ki sngi ïew ba sa mih ka ktien taiew, hynrei hangta ruh ia kynduh mawsiang hi tiang. Kata ka long namar yn jied kiba kumno ban ia dei lang solonsar hapoh ka Bri ne Ri u Hynñiewtrep, naduh mihngi sepngi shaduh shatei shathie, phewse la shem ba da kata ka rukom ym ia long hi ban leh. Kawei ka jingeh kaba kham kongsan eh ka long, namar ba ka pyrthei hi baroh kawei, ka ñiewkor kongsan eh bad jied ban shong sngi ha ka sngi kaba hynñiew. Kumta la sngew, ba mangi ruh kiba im ba sah ha ka, ngi dei la kumno kumno ban ialeh pyniajan bad ka pyrthei ha kane ka liang, khnang ba kan iarap ia ngi ha ka khih ka khum. Te hangne, la buh da ki sngi kiba long Hynñiew sngi shi taiew ban ia dei lang bad ka Gregorian Calender ba la ju pyndonkam ka pyrthei bad ha ka juh ka por la ai ruh da ki sngi iew kiba la ia leh ban lum na baroh sawdong ka ri u Hynñiewtrep.

2. Ba bun ki ba ong ba kine ki sngi (Days) ba la khot mynta kim dei kiba beit kat kum ka rukom tynrai ka jaitbynriew, hynrei kiba la shu pyniaid ki Missionary hyndai namar ki don kiba long kumba kyntu kam ba dei ban leh. Haba la twad jingmut shane shatai kumno ban buh ne jer da la ki ktien la jong ban ia biang lang namar la sngew jew ne iamrem hi ba ngi la khot kyrteng ne kren tang da ki ktien ki nongshiliang duriaw pynban la shu poi ha ba eh hi kheng- Tang ia ka sngi sunday ruh la jwat taw, namar la ynthoh sngi

U Blei ne sngi U Trai ruh, ki don kiba ong, "mynta, lashai ne baroh shilynter ki sngi, kidei hi ki sngi U Blei Trai kynrad Bad lada ynthoh sngi shong sngi ruh ki don kiba ujor hi, da kaba ki ong ba mynshuwa ki ong ne kheiñ sngi shong sngi tang ia ka sngi mar ialait ka sngi long iew, kum ha ka Lyngka ba la dep ka iew - duh hynnin, ha ka Hima Mylliem. Nalor nangta yn leh kumno ba lada bud ia ki phareng ki ba jer ia ka sngi da ki Blei Greece jong ki, ngi ki Hynñiew trep ngin buh noh da ki Lei Shillong, Lei Kyllang bad kumta ter ter ? Te mynta hangne yn buh la ka buh kyrteng da ka sngi shong thait namar la shongthait na ki kam ba juleh ha ki hynriewsngi. Kumjuh ia ki sngi pohia ka don hi kata ka jingsngew jyrwit jyrwat, namar kum lada ynthoh Sngi Hatmajai ki ong, "Hat ka mut hi ka iew te dei ban ai ha ki sngi iew," hynrei kam iahap satia namarba ka neh beit hajuh. Kumjuh ia ka sngi Balang la ujor, namar ki ong ka shu dei tang hadien ba la wan ka Balang Khristan bad ba la pynlong jingiaseng kata ka kynhun ba sa ong kumta. Namarkata, hangne la pynkylla noh da ka kyrteng '**Ka Sngi Pdeng Taiew**". Shuh shuh ia ki sngi Thohdieng, sngi saitjaiñ ruh ki ong ba ki shu paw noh kumba la batai da ki Phareng mynshuwa, ba mangi kum ki briew ba dangdum ha kito ki por, ba ngi dei ban leh kumta. Ki phla ruh da kaba ong, mynta shano ngin leit thohdieng ne saitjaiñ shuh tang ha kita ki arsngi ? Namarkata, hangne ruh la shu pynkylla noh da ki wei pat ki kyrteng ki bym long shuh kumba

kyntu kam, hynrei kiba don pat la ki jong ki Jingmut, kum ka sngi Palei ne ba palei. Kata ia ka sngi Thohdieng, kum da ka sngi Thanda kaba mut ba long jai jai ne ba jemnud, namar kumba la thoh, 'Suk kiba jemnud, naba kin ioh ia ki hima ka khyndew''. Bad ia ka sngi saitjaiñ da kaba kyrteng ka sngi Rngiang, kaba mut hi ka bok ka rwiang khnang ba kan long kat kum ka jingmut ba shisha bad jylliew ia la ka Jait ka Kynja. Para Jaitbynriew, kane ka long ka nongrim ba la jer kyrteng ia ki sngi ha ka shitaiew ba ki long hynñiew sngi bad ruh la ai ia ki sngi iew ba 8 sngi shitaiew:

Halor kitei baroh ba la kdew haneng, la sngew ba ka dei ban ban jur ba kum ki khun kane ka Ri ba ngi ieit eh, ka la dei ba ngin kheiñkor ban pyndonkam ia ka ha man la ki khep baroh khnang ba ka jaitbynriew kan sah. Kumta da kaba pan map naphi ki 'riew rangbah baroh kiba la iohi shwa ia u bnai ka sngi, kiba la long kum ki nongialam jongngi la ha kano kano ka liang bad ha ka nam u Nongpynim to ieh tangba ngin ia tip ryntih lang baroh kawei ka Ri u Hynniew trep.

2. SHAPHANG KI RUKOM

Ha ka rukom jinglong tynrai u paid Hynñiewtrep kaba kham paidbah bad ba shisha ka long ba ngi ju kheiñ por ne bnai na U bnai-bneng. Haba la bishar bha la shem ba kane ka rukom leh jong ngi ka ia snoh jan bad kiei kiei ki jong ka mariang ryngkat lang bad u khun bynriew. Kata ka long, haduh ki phlang ki

kynbat ki syntiew ki skud, ki khñiang ki bsiah, ka rep ka riang bad wat ha ki briew ruh, kum ha ka jingkylla ka jingleh ki khunlung. Kata ha kaba ki kylla thiah ne kumwei kumwei haba la don ka jingkylla ha u bnai-bneng tang shu la dei ka por mar ia mih bnai lane mar ia ngen bnai. Kumta kum ka jaitbynriew ngi ju kheiñ ba ka shim por 28 sngi shi bnai, kata naduh ba mih bnai haduh ban pyllun bnai ka long 14 sngi ne synnia,ba ngi sa ong u 'Naikhatsaw Synnia', bad u nang jah ne ngen pat 14 sngi ne synnia. Kata ka long, namar ba kat kum ka saian (science) ka batai ba ka shim por ia u bnai ban iaid tawiar ia ka pyrthei pyllun ha kaba ia dei bad ki met bneng khlur ba la khot ka por ba thikna (periodic time) ka long kumba 27⅓ sngi ne 27 sngi 7 kynta 43 minit. Katba ha kaba iadei pat bad ka sngi (Sun) ia kaba la khot ka por ha kaba ia bud ka jingpyniasohlang bad ka sngi (Lunation ne Synodic month, or lunar month) ka jan long kumba 29½ sngi. Kumba 28 u long hapdeng u 27 bad 29. Kumta kane ka jingleh jong ngi ka pynpaw ba ka long kaba kham bha namar ka long ba ngi kheiñ ne shim ia ka por ba long pdeng kum ki riew pdeng ia mynta. Ka long ruh namar ba ka ia jan sha u 27 uba iadei bad ki met-bneng khlur namar ba la iohi ba ka jingbatai ia ka jinglong ki briew kiba kha ha ki no kino ki bnai ka long kaba la bishar ne khmih na ki met bneng khlur da ki 'stad khmih ne bishar khlur (Astrologer), ym na ka sngi (sun). Kumta dei halor ki tei ki mat ba la kheiñ kaba kham bha ban pynlong 28 sngi shi bnai.

Shuh shuh, kum ban kynpham ba ka 28 sngi shi bnai ka long kaba iadei ne iahap ba ngin ia kynmaw, namar ba la shem na ka kot Jingkoit Jingkhiah bad ruh na bun kiwei kiwei ki trai shnong ka Bri u Hynñiewtrep ba ki ju khana ba ka shim por 280 sngi ne 10 bnai thik ban long briew ba la pura bha ha ka pun ka kha. Kumta kane ka pynsngew iadei ne iahap bha, namar ba kat kum ka Gregorian Calendar ne ka Calender ba Salonsar (World calender) ka long 9 bnai tam bad haba la pyrkhat bha ia katei la sngewjyllai ba kum ka jaitbynriew la ia tip, bad kheiñ ba u number ne dak 6 u dei u dak iap. La ai ia une u dak ne jingong la ia kheiñ kumta la jan baroh kawei ka pyrthei satlak ba ki ju ong "Doctor's order is number 9 (nine) ne khyndai. Katba da kane pat la lait ban ong ia u dak khyndai namar ka long 10 bnai thik. Namarkata, la sngew donkam ban kyrpad ba ngin kheiñ kor ia ka ban pyndonkam ia kane kaba long ka Almanak Tynrai khnang ba ngin lait na ka ban iap.

Ngi la tip ba ka long ne shim por 365 sngi tam ia ka pyrthei ban iaid tawiar ia ka sngi (sun) ba ngi sa ioh ia ki saw aiom ha kaba ngi ong shi snem. Kumba la ong ba ka long 28 sngi shi bnai, te 13 sien 28 sngi ka long 364 sngi shi snem. Haba la wad bniah bha ruh la shem ba ka saian (science) ka ong ba ka shim por ia u bnai 13 sien ban iaid tawiar ia ka pyrthei ha ka jingiaid tawiar ka pyrthei ia ka sngi kaba long shi snem. Kumta la pynlong noh 13 bnai shi snem,

Kat kum ka jingkheiñ la shem ba ka rukom kheiñ sngi jong ngi pat ka duna shi sngi na ka jingthoh kat kum ka saian. Namarkata la shu pyntam noh shi sngi ia u wei u bnai ban dup iabiang ia ka 365 sngi hynrei ha u snem ryngkoh (leap year) kaba long 366 sngi shi snem la pyntam noh ar sngi. Haba la wad bha la shem ba dei ban shim ia u bnai Jylliew ban pyntam pynjrong ne pynjylliew ia ka jingdon ki sngi, kata ha ka 28 sngi sha ka 29 ne haduh 30 haba ka hap. La leh ia kane namar la shem ba ka iahap bad ka jingmut kat kum ka kyrteng bnai, kaba ar pat bad kaba kham kongsan eh ka long ba kan kham ia jan lang bad ka calender ba salonsar pyrthei ne Gregorian calender. Kumta la buh pyntam noh ia u Bnai Jylliew.

Sa ia uwei pat u bnai na ki 12 bnai ba ju tip ne don uba dei ban mih ban dup ioh ne long 13 bnai yn batai kumne. Haba la swar bha bad da ka jingiarap lem I Bah W.R Laitphlang Iba la ai katto katne ki jingbatai ia ki jingmut ki bnai I thoh kumne, "Ba ki Tymmen ki ong ba hateng hateng ki ioh haduh 13 bnai, kata lada jia ba ki ioh ar khmat bnai ia u bnai Risaw". La shem ruh ba bun ki ong kumta mynta ba haba dei ba dei ki ju ioh ar khmat bnai ia wei ar, u bnai jong ka snem. Kumjuh ruh bun kiba ong mynta u la dei u bnai ba 13 ne ieng teng hangne hangtai ki ong u ba 14. Hynrei ynda la dem iai kylli na ki bad swait rwat nangne nangtai ia ki kyrteng ne jingkhot ia kita ki bnai, phewse la shem ba ka jubab ba la ioh ka long

ba ki shu antad, hynrei kim don ba tip sa tia ia ki. Hadien hadien pat haba la wad jingtip na kylleng ki briew bad na ki kot ki sla shaphang ka kyrteng kita ki bnai la shem ba la ong bad thoh ruh ba u don u bnai ba iajan bad u February uba la khot u bnai **Pongram-Pongher** bad ia u wei u bnai uba ki Tymmen ne longshuwa ki ju ong u 'Naisiat' uba dei tang 4 ne 5 sngi duh ne shi taiew eh hapdeng u August bad September kat kumjki jaka jaka. Ia uta u bnai ruh wat ha Sor Shillong bun bun sien la shait ia kren ia tainia ha ki jaka ba ia lang briew kum ha ki kynja iing ïap briew. Kumta ha kitei ki nongrim la ioh ia uta u bnai ban bynrap lang bad u Nailur ba sa long **Naisiat Nailur**. Kumjuh la sngewdei ban pynrung ia kine ki bnai ban dup long kumba la ong 13 bnai, shi snem. La kine ki bnai ki long kiba kham jrong ka kyrteng namar ba ar-ar ki kit jingmut. Ka jingkit jingmut jong ki ka long namar ba kum pongram : ka kham thew ia ka pratram mynnor ba ki briew ki dang-im da ka rep bad Pongher: ka kham thew ba ia kiba la pat ne kyllon la ieh ba kin tyrkhong ha ka lyer. Kumjuh ka long ia u Naisiat-Nailur ba phin sa shem kham shai bha ha ka Lynnong jingbatai ia ka jingmut ki bnai.

Para jait bynriew, la pynhap ia ka sngi Khristmas ha u bnai nyngkong jong ka snem namar haba la wad bniah la shem ba la thoh ha ka kotbah (Baibul), bad ba la iohi ruh ba ka ba shu bud sah tang da ka ba la leh ki nongwei ka long ne paw kumba ka

jingrakhe pyndonburom ia ka jingwan long briew U Trai Nongpynim ka long ha u bnai ba khatduh eh jong u snem, kumta ka ba pyni ba la sdang shwa ia u snem da ki jong ka pyrthei. Te, namarba kwah eh ba ngin im, la sdang shuwa ia u snem ha kaba une u bnai uba nyngkong eh bad artat ruh ka long katkum ka jingmut ka kyrteng u bnai, 'Kyllalyngkot' kata ka long namar ba la tip ba ka 22 tarik u December ka dei ka sngi ha kaba ka mynsngi ka lyngkot tam eh hangne ha ngi bad ba la ai ruh ba kan hap ha une u bnai. Kumta la shim hangne da une u bnai ban sdang ia u snem.

Ha ka lynnong kaba bud yn ai ia ka rukom jingjer kyrteng ia ki hynniew sngi ha ka shitaiew, kumjuh ia ki sngi long iew ba donkam eh ka long ba la ai ruh ia ka jingbatai ba bniah ia ka jingmut jong uwei-pa uwei u bnai ha baroh ki 13 bnai jong ka snem. La sngew dei ruh ban kyrpad bad kyntu ia ki parakher para mer ka Jaitbynriew baroh ban ia thied ia 'Ka Hynñiewtrep Almanak kaba man la ka snem, kaba pyni ia ki por jong baroh 13 bnai bad ban kynmaw man la ka sngi ia ki tarik, ka jait ka kynja la jong.

OoO

BYNTA BA-AR

Ka jingbatai ia ki Bnai

Kane ka long ka jingpyni nuksa ia ki jingjer kyrteng ia ki sngi bad haba ne lada ki i long ne i dei sngewbha ia bat jingkynmaw bad pyndonkam man la ki por. Kumjuh kham harum la ai ia ki sngi ïew kiba la ialeh ban shim na sawdong ka Ri U Hynñiewtrep, kata na Mihngi, Sepngi, na Shatei, Shathie bad na ki hima ba hapdeng. Hangne la ai ruh ia ka jingbatai ba bniah ia ka jingmut ki bnai.

KYLLA LYNGKOT:- Naduh ka 16 tarik December haduh 12 tarik January.-

Ki Sngi :

Sngi Shongthait (Sunday)
Sngi Sdangpohia (Monday)
Sngi Ba-Ar (Tuesday)
Sngi Pdeng Taiew (Wednesday)
Sngi Palei (Thursday)
Sngi Thanda jai-jai (Friday)
Sngi Rngiang ka bok (Saturday)

Ki Sngi ïew :- U KYLLA LYNGKOT

Mihngi (Hat Namdong)
Hima-pdeng (Japlem)
Sepngi (Rambrai)
Hima-pdeng (Mawsynram)
Shatei (9-mer : Iew die Masi)
Hima-pdeng (Shillong)
Shathie (Shella)
Hima-pdeng (Mairang)

Jingmut u Bnai — Kylla Lyngkot

Ba ka dei ha une u bnai ba ka mynsngi ka la nang lyngkot lyngkot, haduh ba la shem bad tip ba ka 22 tarik December ne ka 7 tarik une u Bnai ka long kaba lyngkot tam na baroh ki sngi ha u snem ba la wanrah kumne :- La buh tang ia ka sngi kaba 7 tarik khnang ban pyniajan lang bad ka Calender ba long Salonsar, hynrei nyngkong la buh ia ka 14 tarik kaba long ka sngi pdeng jong u Bnai kylla lyngkot ba kan iahap bad ka 22 tarik u December.

U long ruh u bnai ha uba ka kham jur ka jingkhriat, kumta ba ki briew ki ialeh ka syaid ding bad ki lur ne kylla ia ki diengiap ba la khet lyngkot ba ka ding kan meh bha. Don ki jaka kiba ong u 'Myrlar' (Nailar') ia u bnai ba iajan bad kine ki sngi bad don pat kiba ong ia une u juh u bnai 'shulatshuli'. Kata u bnai ha uba kham bun na ki sngi jong u, ka shu leit shu iaid ka por khlem sngewthuh sngewthaw, kata ka shu lat — shuli khlem da don ka jingtrei kaba thikna" namar :- (1) Ba la dep lum dep lang lut ia ki soh ka jingrep jingriang na lyngkha ha u 'Nai ha shwa ne ha ka taiew ba nyngkong u bnai (2) Ba ka lyngkot eh ka mynsngi bad (3) Ba ka kham khriat la shu bun ka syaid ding.

Jingmut u Bnai-Rymphang :

Ki tymmen ki ong 'Rymphang' ba ka thew eh ia ka phang lyer ba ju beh ha une u bnai. Kata ba ka beh paswut tang kumba 4 sngi

lane haduh shitaiew eiei ba ki ju ong ruh ka 'er kyrshan-sngi. Dei ha kum kine ki por ba la ju ong 'Leit lum phlang ha ka por Lyer'. Kata iaki phlang, skum ne jyntang. Shait jia ruh ba don kiba ioh baiong khlieh setkhmut kaba khleh lang bad ka synriah de, ba la ju ong; 'baiongkhlieh bangja'. Ia kata la ju iohi ba ka jia ne long haba la beh kata ka phang lyer kaba ju long hashwa khyndiat ne ha dien khyndiat ka sngi Republic ne ka 26 tarik u January, ia kaba la pynwan ha ka sngipdeng une u Bnai.

Pongram - Pongher :- Naduh 10 tarik u February haduh 9 tarik u March :-

KA JINGMUT U BNAI
PONGRAM PONCHER

Haba la wad bniah ia ki katto katne ki jingthoh la shem ba la kynthoh kumne, "Don ki thain kiba ong u 'nai **Pongram Pongher** kum ia u bnai ha uba la sdang ban sei lung ne shylluid ki dieng ki siej bad sdang beh lyer, kiba iajan ne iahap bad u February. Hangne la shem ba ka don ka jingshisha kaba kat kum ka kyrteng namar haba baroh kawei ka Ri U Hynniewtrep mynshuwa ki dang im da kaba rep bad ba ki dang pyndonkam da kaba Pratram ne ka Jhum Cultivation. Ka dei ha kum kane ka por ba la lait u thah ne ka shohthah bad ba ka **Mariang** ruh ka dang tngen naba ka lyer ruh kam pat da jubor kum ha u 'nai lyer Lber ka shu don tang kata kaba ju ong ka 'er kynther' laiaw tang kumba lai

ne saw sngi, ba bun ki pyndep ia ka pratram jong ki bad lieh pat ia ki synrum dieng ba kin tyrkhong bha ba ka por lyer ne ba u bnai ban wan. Ia kata ka jingleh la iohi ruh haduh mynta mynne sha ki jaka ba dang pahuh iaka bad ba ki briew ki dang im kumtei. Kumta ka dei nangne artad ne na kine ki tarik hi ba ka sdang ka aiom ne samoi pyrem.

Haba la bishar sani bad peit bha la i dei ban wan rah kum ha kane ka por ia une u bnai namar baroh shi kntta naduh ba la wan ka juk thoh kot ngi la kum leh klet ia ka jingstad ki Longshwa jongngi hyndai kaba long katkum ka jingshisha ka jinglong jingleh ha ka pyrthei mariang la tang da ka ktien. Ka long ruh shi ban ba kan kham iajan bad ka Almanak (Calendar) ba ju pyndonkam da ka pyrthei satlak.

Ka jingmut u bnai Lber ;—U bnai ba kaba ki dieng ki siej, ki la khie im ne lber. Don ki tymmen kiba ong kyllum lber ka mut ba la khie im u kynja phlang ba ki khot u lber. La ong ruh u 'Nai lyer ia u ne u bnai lber namar la ju beh lyer kyrthep sah baroh shibnai. Dei ruh ha une u bnai ba ju beh ka 'er langthari ne ba ki ong la khie u kyllang

Ka Jingmut u IAIONG :— U long u bnai ba uba ka jinglong ka suinbneng ka shai kdiar kdiar hadien shipor pat ka lah ban dum iong -i-shyrkhei bad nangta pat ka shai biang kdar. Ka ia shai ia dum ne ia dum ia shai. Bunsien, wei ka bneng na kaba shai ka la dum

iong la wan beh sa ka lyer kaba jur bha ba la ju ong 'er iong. Dei hangta ba la pynshaiong iaki briew namar ba lap sa ka jingtieng, tip ka jongno kan lait bad ka jongno kan liem, khamtam mynmiet ba ka ia iong ia lieh na ka jingthaba ka leilieh bad jingkyrhuh pyrthat sngewtriem. Dei ha une u bnai ba ki sla dieng sla siej ne kliar kseh ki la kup rong jyrngam iong bha kriw kum ban pyni artat ba la jan kut ka pyrem bad la jan sdang ka lyiur.

Dei halor ka nongrim ba u long u bnai bymtikna tam na ki para bnai baroh, ba ki tymmen ki ngeit bad pyntrei kam iala ka jingngeit ba ka bym tikna te ym dei hi ban leh ruma, kumta ki mana ba dei ia ka ban kiar haka ban pynlong, khawai-dawai ne iapoikha poiman lane sieh-ri-jied ing bad kiwei kiwei de ki jait jingkam jingleh ha une u bnai.

Ka Jingmut U Bnai JYMMANG

"U long u bnai ha uba phuh u syntiew jymmang" u long u syntiew uba lam-byrjngum (Violet) bad la shem ha ki lynter lum sohpetbneng ha kine ki por u bnai phareng ba ngi ong u May. "U bnai uba tngen namar bym pat jur bha u Slap", kum ha u bnai ban sa wan bad ba ka jingshit ruh kam pat da jubor eh ban shit-kynthah kum ha ki bnai sha khmat lane kan shu shit-lyhop kum ha ki bnai bahadien ne Naitung. "Bun ki syntiew ki skud ki phuh ha une u bnai bad ka mariang ka dang kup jynsur bha da ki jainkup iong jyrngam bhabriew, namar la lah u Nai laiong bad la

long ka lyiur. Kiei kiei ki long kumba da mang kim da pathar eh ne heh eh wat ka um ka wah, ne ki sanium harud ki lynti.

Ka jingmut u Bnai Jylliew naduh 2 tarik June haduh 30 tarik June·- U long u bnai ha uba ka mynsngi ka kham jrong ne jylliew ban ia kiwei kiwei ki bnai jong ka snem bad la tip ne shem ba ka 21 tarik u June ne ka 20 tarik une u bnai hakane ka Almanak Tynrai ka long ka sngi kaba jrong ne jylliew tam hangne ha ka ri jong ngi. Te ba ka long kumta la pyntam ne kham pynjylliew ia ki tarik kata na kaba long 28 sngi sha ka 29 ne 30 sngi kat kumba ka dei, khnang ba kan long kumba la ong shakhmat. U long ruh u bnai ha kaba jur ne theh bha u lapbah 'lapsan bad ka long ruh ka lyiur bah. Kumta ki um ki wah ki la jylliew lut bad ki mih ki um sohpet ne umpohliew ba shibnai arbnai duh. Na ka jingheh ki um ki wah ba tyllun ki kbong pynjylliew ia ki thliew ki thwei, kumta la khot ia u, u bnai jylliew ba kan long kat kum ka jingshisha.

Ka jingmut u Bnai Naitung naduh 1 tarik July haduh 28 tarik July:— Ka por ha kaba bun kiei kiei ki pyut bad sma iewtung namar ba ka jinghap slap.—kaba kham neh slem da ki sngi ne taiew, ha ki taiew ba shakhmat u bnai, ba la ju ong u slap hynniew ne khyndai sngi tangba um da jur eh kum uba theh ha u 'Nai Jylliew namar ha une u bnai la tap ryngkat bad u lyoh khyndew uba la pynsngem

pynjhieh lut ia kiba bun kiei kiei. Ka long kumta, ba wat ki jain ki nep sha ki jaka ba kham jubor u slap kim ioh lad shuh ban rkhiang bad sa artad ka don ka jingshit ba long lyhop namar ba ka dang jrong hi ka sngi ne mynsngi bad dang dei hi ka lyiur. Ki sla dieng sla siej, ki niut ki nier ba la hap ki la pyut lut ba kumta sa iewtung ka lum ka wah bad ba ki bam ki dih ruh la shem ba ki shait sma iewjit ne iewtung khamtam ha ki taiew ba khatduh une u bnai. Ha ki thain ba kham jur thikna u slap, wat ki jain ba buh hapoh u sup ne synduk ruh ki bthuh lut ba tap u lyoh khyndew.

Syriem kumba long U Iaiong, une u long uwei pat u bnai uba ki ju khein ba kim da lmun eh ban 'leh ei ei ne pynlong ka khawai dawai kum ka iapoikha poiman.

Ka jingmut u 'Nailar naduh 29 **tarik July haduh** 25 **tarik August :—** Ka por ha kaba ka bneng ka la sdang ban synlar ne khuid pat hadien ka jingkah dum u lyoh ba rben, bad ba ka por ka la wan ha kaba u slap u la kham rit ne synlar ban ia u 'lapbah ba jur bad neh slem kum ha ki bnai ba hashwa. Dei ha une u bnai ba ju don tang u 'lap praw ne teng teng haba shit sngi la ju iohi ia u slap phnoip phniop ne uba ngi ju ong u 'lap boiksi ba ki phareng ki khot kum 'rain shower' uba tang shiphang eh. La ong ruh ba don ki jaka ha kiba u la phuh u syntiew Janailar. Ha kine ki por ruh ba hateng hateng ka lasdang beh kata ka lyer ba beh jem jai jai,

ban pynsngewtynnad ne ka 'er Synrai'. Ha ki katto katne ki thain Bhoi la ong, u bnai Otsabah, Nai-iet ne Nai-sit ia u bnai uba iajan bad u August-September.

Ka jingmut u Naisiat – Nailur **naduh 26 August haduh** 22 **tarik September** :--

1) **Naisiat** : "Don kiba khein ba don u Bnai-siat uba kham bunsien u iajan bad u August ne September. Ha une u bnai-siat, ki tymmen ki ong ba don u kynja phlang uba siat, bad lada jia ryngkhat ba dei ia i khunlung, i lah ban pang ban shitom. Na kata ka daw ki tymmen, ki mana ba ym bit ban bah khun-lung ha kine ki por bad ban leit lynti kham-tam ban jam ia ki wah. Don pat kiba khana ba don kiba ngeit ba ka long kum ka jing-iada ia i khunlung lada ki nongbah ia i khunlung ki rah bad i khnam i ryntieh lada dei ia i khun shynrang bad da ki shynrong pylleng bad u rnga hapoh ka thynroh lada dei ia i khun kynthei".

Shuh shuh, la shem ruh ba la ong, ba ka dei ha kum kine ki por ba ka long kumjuh wat ia kino kino ki mrad ban rah, kum ki sniang bad kiwei kiwei. La ong ba la shem bunsien ki shu iap shiteng lynti haba kit bad ynda la puid pat ju lap i kynja phlang ne jingthung na u dohnud ki mrad Don ruh ki thain kiba ong ba ka long ka por ha kaba ym dei ban rah wat ia ki kynja mar pait ruh namar ki shu pait la ka pait hi haba leit dei ba siat ha kita ki kynja phlang jingthung. La kyn-thoh kumta, namar bun ki ong ki dei ki por

haba syntiew u sohphlang kaba long haba la jan kut u August haduh ka taiew ba sdang u September. Kumta la pynrung lang ha u juh u bnai ne baroh 28 sngi ia u Naisiat bad Nailur; namar haba la swar bha ban tip bniah la shem ba la ong ba kita ki por ba siat ki kynja phlang ne kynja jingthung ka dei tang kumba 4 ne 5 sngi lane haduh shi taiew tam eh bad la shem pat ba ka bneng ka sdang khuid kumta ba la kham lah ban iohi ia ki khlur ha sahit bneng, ka long hadien ba la mih bnai ne ha ka 5 lane 6 tarik u September ha ka phareng.

2) **Nailur** : La bynrap lang ia u Nailur bad u NAISIAT, katba la ai shuwa ia u NAISIAT, namar kumba la kdew haneng bad ba "don ki tymmen kiba batai ba haba ong Bnai-Lur, ka 'tien lur' hangne kam da mut eh tang ia ia kaba trei ne lur lyngkha, hynrei ka kham sngewdei ne don kiba pyrkhat ban ong u Nai-Khlur, ha u bnai ha uba don ki jait soh ne kwai kiba la ih, ki la sdang ban hap lut ne khlur noh. Don pat kiba ong namar ha kine ki por ba ka bneng ka la sdang khuid ba kam kah lyoh shuh kum mynlyiur, kumta ka long ka por ha kaba la kham lah ban iohi ia ki khlur. Kham bunsien ha kum kine ki por ba ki khein ruh ba ka la dei u 'nai-khmat-synrai"

Halor kine kiei kiei, ba la kdew haneng, ka pynshisha ia ka jingong ka science ba ka

don ka jingiashongkha ki jingthung ne ki phlang da kaba shu ia bsiat symbai na uwei sha uwei pat ha kum kitei ki por bad ruh ba ha ki bynta ba hadien ba la sdang khuid ne shai ka bneng.

Ka jingmut u bnai Risaw :- Naduh 23 tarik September haduh 20 tarik October Ka por ha kaba u kba, u soh, u pai ki la sdang shatsaw ne byrsaw. Ki lum ki la lam byrsaw ba ki phlang kim jyrngam paka shuh namar ba ki la sdang iaw. Ka por ha kaba ka Ri ne Bri u Hynniewtrep ka la shatsaw. Bun ki tymmen ki khein ia une u bnai ba u iasnoh jan bad ka Aiom Synrai. Dei hangne kein, ba "Ka sngi ka la doh ba kan ih ka pyrthei kumta ba la san ki sohbrai." Kumta ong u Myllung Soso Tham. Ka mariang ka la bujli jain bad ka rong kam long shuh kum mynlyiur. U long ruh u bnai ba la dei bha ka aiom synrai.

Kum ka jingbatai pateng ki tymmen la ong ba u bnai uba nyngkong eh jong ka snem u dei u bnai Risaw bad sa bud ter ter Hangne la lap ia ka jingshisha kaba ki ong, ba haba u dei u bnai Iaiong ne April ruh ki ong mynta u dei u bnai uba hynniew (7) ne uba phra (8) namar kat ki Almanak Khasi ba la ju don u dang dei u ba saw (4) ne katkum kane pat uba San (5). Hynrei lada ngin shu ia shim ia kane ka jingbatai pateng ki barim bajah ka long kaba da eh than ne ngin ym lah hi ban ia iaid ne iajan lang bad ka calendar ba shityllup pyrthei kumba la ong

bad kan long kumba ngi shu bud ia ki rukom pateng-la-pateng. Ka don ruh ka jingbatai ne jingthoh kaba ong ba haba ong Bnai Risaw kamut ba dei naduh ka shi tarik ne tang ia u bnai Cctober, hynrei ka lah ban hap khyndiat sngi na u September bad khyndiat pat na u October. Dei halor kane ka nongrim, ba la leh kumne ia une u bnai nc ia baroh ki bnai ha ka snem tang ba kin iahap lang bad ka Gregorian calender.

Ka jingmut u bnai NAIWIENG naduh 21 tarik October haduh 17 tarik November :- U bnai ha uba la ju iohsngew ba ki khmang ki ksiah, kum ki niangkohwieng bad ki miang kyriat sohnrai, ki rwai ki pah imat kumba khublei ia kut iawai artad ia ka synrai namar sa ba kin khreh sop noh ba sa tang shi por la wan ka tlang ne samoi khriat. La khot Bnai-Wieng namar ba hyndai ki briew ki ju pyndonkam bha ia u kynja khiew khyndew khiew ranei ba la khot u Wieng ban sdieh ia u 'rai-truh 'rai shan bad kiwei kiwei ha kane hi ka por.

Kata ka long, namar ki la hap ban iawer ne khot ia la ki lok ki jor baroh ha la ki iing ki iing ba la dei ka por ban ialeit sha la ki lyngkha ban sdang ka lum ka lang ia ki soh ka jingtrei jongki ha ki jaka ba ki rep. La thoh ba don ki thain Bhoi kiba ka khein Naiwieng naduh shuwa ban mih u November ka ba sakhi pynskhem ba ki biang ne dei kat kum kane ka Almanak Tynrai. Ha une u bnai, la thoh, ki shyrti, ki pynkhuid ia ki khap

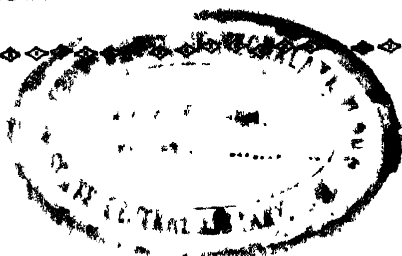
ki donf ne ki nur-um bad nangta bud sa uba ki ong u bnai lyngtnoh na une ki sdang ban ot ia u Kba. Kane ka pynpaw ba une u lyngthoh u dei na ka taiew ba khatduh u Naiwieng, namar hadien une bud sa uba ki ong u Rich, uba lehse u lah ban dei u Nohprah ba ha une u Rich ki pynkhuid pynwai ia ki jingtrei ha ki lyngkha da kaba buh noh ia la ki pdung ki pran baroh.

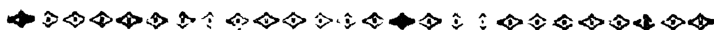
Ki jingmut u Bnai NOHPRAH naduh 18 tarik November haduh 15 tarik December :— Ba la shem ba dei ha ki taiew u Nohprah haduh ki taiew ba ar u December ba ha kiba kham bun ki jaka ha kylleng ka Ri ki ju leit hiar sha la ki lyngkha, pynthor ne lum, ba ki rep ban lum pynkhuid pynwai ia u soh ha Lyngkha, lait sa tang hangne hangtai wi-at, hynrei kham miar ba kin leh hadien ne pynslem ong Nohprah namarba haba ki leit lum kumba iaki soh ka jingtrei jongki, ki ju rah la ki prah ki pdung ne kiei kiei katba i donkam kum ia u prah ha kaba pynher kba da kaba pynnoh na u prah ia u kba ba la dep shoh bad da ka jingiarap ka lyer ba beh pynkhuid ia u stait na u kba. Namarkata, Nohprah ka mut ba ngi pynnoh na u ne ki prah, sha la ki jaka rep kba ne khaw ban ioh laka bam. Haba la pynlong kumne naduh shiteng tam November haduh shiteng December, la iohi ba ka long kat kum ka jingshisha kane ka rukom khien por u Hynniew trep. ka long ruh ka ba iadei shirukom namar ka jingmut ba tyn-

nai ka sngi Seng kut snem la tip ba kam mut ia ka ba kut jong u Snem ba la ju pynlong ha ka 23 tarik November, kat kum ka Gregorian Calender um long u Bnai u ba kat jong u snem hynrei katba da ka ne ka Almanak Tynrai pat ka la hap ha u Bnai u ba khatduh jong ka snem, te ka kit lang ia ka jingmut ba rit (simple meaning) jongka.

Ah phim kwah mo khun ka Ri,
La thymmei ban pyniewbih
Kata ka shong hanga hophi.
La tynrai ba ngin ia tih.

HA U NOHPRAH (DECEMBER) SHANENG, YN PYNMIH SA IA KA HYNNIEWTREP ALMANAK JONG U SNEM U BAN WAN, BAN PYNI IA KI TARIK, KI SNGI, KI BNAI BAD KI SNGI IEW.

Lah ban ioh ia kane ka kot na
baroh ki dukan die kot ha
Synod Super Market Mawkhar
bad na Iewduh
Shillong - 793002

La shon ha Ibani Printing Press, Jaiaw
Lann Sona Lane, Shillong - 2